

Okul Öncesi Çocuğa Sahip Annelerin Sosyal Medya Bağımlılığı ile Aile İşlevselliği Arasındaki İlişki

The Relationship Between Social Media Addiction and Family Functioning of Mothers with Preschool Children

Özlem GÖZÜN KAHRAMAN **, Nihan DEMİRBAŞ***

* Gönderilen bu makale; tezden üretilmiş ve oluşturulmuştur.

** Doç. Dr., Karabük Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi, Safranbolu Şefik Yılmaz Dizdar Meslek Yüksekokulu, okahraman@karabuk.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2767-0592

*** Öğretim Görevlisi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi Salihli Meslek Yüksekokulu Çocuk Bakımı ve Gençlik Hizmetleri Bölümü, nihan.demirbas@cbu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6846-0335

Öz

Bu çalışmada, okul öncesi çocuğa sahip annelerin sosyal medya bağımlılık düzeyleri ile aile işlevselliği ve anne-çocuk arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla uygun örnekleme yöntemiyle belirlenen çalışma grubunu, çocuğu okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 244 anne oluşturmaktadır. Verilerin toplanmasında Sosyal Medya Bağımlılık Ölçeği-Yetişkin Formu (SMBÖ-YF), Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ) ve Çocuk-Anababa İlişki Ölçeği kullanılmıştır. Verilerin analizinde verilerin normallik dağılımına göre Mann Whitney U Testi, Kruskal Wallis H Testi ve Ki-Kare Testi kullanılmıştır. Elde edilen bulgular literatür ışığında tartışılıp yorumlanmıştır. Bulgulara göre annelerin sosyal medya kullanım süresi azaldıkça sanal tolerans ve sanal iletişimleriyle genel olarak sosyal medya bağımlılıklarının azaldığı belirlenmiştir. Çalışan annelerin aile içi genel işlevlerinin ve çalışmayan annelerin problem çözme durumlarının daha iyi düzeyde olduğu belirlenmiştir. Tek çocuğa sahip annelerin daha fazla sayıda çocuğu olan annelere göre aile içi genel işlevlerinin daha iyi olduğu, annelerin sosyal medya bağımlılıkları arttıkça çocuklarıyla ilişkilerinin bozulduğu belirlenmiştir. Annelerin sosyal medya bağımlılıkları arttıkça çocuklarıyla ilişkilerinde çatışma durumunun da arttığı belirlenmiştir. Annelerin sosyal medya bağımlılıkları arttıkça aile işlevselliğinin azaldığı saptanmıştır. Annelerin çocuklarıyla ilişkileri arttıkça aile işlevselliğinin daha sağlıklı olduğu, genel işlevlerin ise sağlıksız olduğu belirlenmiştir. Annelerin sosyal medya bağımlılıkları arttıkça annelerin çocuklarıyla ilişkilerinin bozulduğu söylenebilir. Bu sonuç doğrultusunda sosyal medya bağımlılık düzeyi fazla olan annelere sosyal medyayı bağımlılık düzeyinde kullanan ve kullanmayan bireylerin çocuklarıyla olan iletişimlerinde ne gibi farklılıklar olduğu hakkında karşılaştırmalı veriler sunulurken sosyal medya bağımlılığı konusunda farkındalık çalışmaları yapılabilir. Sosyal medya bağımlılığı olan annelerin sosyal medyada geçirdikleri süreye kısıtlama getirilerek çocuklarıyla ev içi ve ev dışı aktivitelerine yönlendirilmesi önerilebilir.

Anahtar Kelimeler: Okul Öncesi Dönem, Sosyal Medya Bağımlılığı, Aile İşlevselliği, Anne-Çocuk İlişkisi.

Abstract

In this study, it is intended to examine the social media dependency levels of mothers with preschoolers and the relationship between family functionality and the mother-child. The study group, determined by the appropriate sampling method for this purpose, consists of 244 mothers whose children continue with the preschool education institution. In the collection of data, Social Media Dependency Scale - Adult Form (SMBO-YF), Family Evaluation Scale (ADO) and Child-Anababa Relationship Scale were used. Data analysis uses Mann Whitney U Test, Kruskal Wallis H Test and Ki-Square Test based on the normality distribution of data. The findings were discussed and interpreted in the literature. It has been determined that as mothers' social media usage time decreases, social media dependencies are generally reduced through virtual tolerance and virtual communications. It has been determined that the general functions of working mothers in the family and the problem-solving situations of non-working mothers are better. It has been determined that mothers with single children have better domestic functions than mothers with more children. As mothers' social media dependencies grew, it was determined that their relationship with their children had deteriorated. As mothers' social media dependencies grew, it was determined that conflict with their children increased. As mothers' social media dependencies grew, family functionality was reduced. As mothers grew more connected with their children, it was determined that family functionality was healthier and general functions were unhealthy.

Keywords: Preschool Period, Social Media Addiction, Family Functionality, Mother-Child Relationship.

Giriş

0-6 yaş dönemini içerisine alan okul öncesi dönemi bireyin tüm gelişim alanlarının temelini oluşturan, hız ve gelişim açısından en yoğun olduğu dönemdir. Günümüzde sosyal medyanın gelişimiyle sosyal medya kullanımı artış göstermekte, aile içerisindeki dinamikleri etkilemekte bireylerin ve çocukların bilgisayar veya internet teknolojisiyle erken dönemde tanışmasına olanak sağlamaktadır. Bazı araştırmalarda çocukların sosyal medya ile erken yaşta tanışması sosyal medyanın çocukları oyunlardan ve sosyal ortamlardan soyutladığı, çocukların aileleriyle ya da akranlarıyla olan iletişimini sınırlandırdığı veya engellediği gibi sonuçlara ulaşılmış ve bu konuyla ilgili birçok araştırma yapılmasına neden olmuştur (Armstrong & Casement, 2000; Uyanık Aktulun & Elmas, 2019).

Hemen her kesimden bireylerin kullanım sağladığı sosyal medya fotoğraf ve çeşitli video paylaşımlarının yapıldığı, fikir ve duyguların daha kolay aktarıldığı bir mecra olarak günümüzde yaygın şekilde kullanılmaktadır. Bu kullanım hem çocukların hem de ebeveynlerin sosyal medya kullanımını ve sosyal medyada geçirilen zamanın süresini de artırmaktadır. Her geçen gün daha da günlük yaşamımızda yer edinen sosyal medya, güncel bilgiye de en hızlı ulaşım sağlanan kitle olarak tanımlanmaktadır (Durmuş & Övür, 2021). Bu kitle iletişim aracının kullanımı bireylere hem olumlu hem olumsuz etkileri de beraberinde getirmektedir. Bu olumsuz etkilerden bir tanesi de bireylerin aileleriyle ve arkadaş çevresiyle geçirdikleri zamanın kısalması, geçirdikleri zamanın kalitesinin düşmesi ve sanal ortamdaki hayatı gerçek hayatlarıymış gibi algılamalarıdır. Buna bağlı olarak kişiler toplum içindeki sosyalleşme yetilerini kaybedip asosyalleşmeye doğru giderek yalnız bireyler haline dönüşmektedir (Altunbaşak & Tetik, 2019; Tufan 2018). Çünkü çocuğun ilk olarak ilişki kurduğu çevresi ailesi yani anne ve babasıdır. Ailenin çocuğun gelişiminde kurduğu iletişim özellikle anne ve çocuk arasındaki olan etkileşim ve iletişim çocuğun sağlıklı ve güvenli bağlanmanın temelini oluşturur (Güngör Aytar & Kaytez, 2015).

Anne-Çocuk İletişimi (Olumlu İlişki)

Çocuğun ilk iletişim kurduğu insanların başında annesi gelir. Çocuk henüz anne karnındayken annesi ile duygusal yönden bir bağ oluşturur. Bu durum doğum sonrasında da güçlenerek devam eder ve iletişim zamanla annenin ruhsal duyu durumuna, sevincine ve üzüntüsüne göre kısacası o anki duyu durumuna göre şekillenir. Bu iletişimin olumlu ya da olumsuz gelişeceğinin kararını da anne vermektedir. Annenin istenen bir hamilelik veya istenmeyen hamilelik yaşaması bu durumda belirleyici bir etkidir. Annenin planladığı bir hamilelik yaşaması çocuğuyla olan iletişimini olumlu yönde etkilenirken plansız veya istenmeyen bir hamilelik süreci geçiren annenin çocuğuyla olan ilişkisini olumsuz etkileyecektir. Doğum sonrasında çocuğun anneye teması da bu iletişimde en büyük etkidir. Annenin sıcaklığı ve çocuğa karşı gösterdiği tavır, anne-çocuk arasındaki ilişkinin temelini oluşturmaktadır. Bu ilişkinin eksikliği anne-çocuk arasında duygusal yoksunluğun yanında çocukta davranış bozukluğuna, zihinsel, sosyal, duygusal yönden gelişimsel geriliğe sebebiyet vermektedir (Tarkoçin, 2014). Çocuk çevresindeki çoğu şeyi annesiyle olan iletişimi doğrultusunda anlamlandırmaya çalışır. Annesi dünyayı, yaşamı ve çevresini nasıl algılıyorsa çocuk da onu o şekilde model alarak algılar (Üçok, 2014).

Annenin çocuğuyla bir bağ ve iletişim kurduktan sonra, çocuk büyüyünce diğer insanlara da genelleme yaparak yaşamındaki kişilerle sağlıklı iletişim kuracaktır. Annenin evliliğine bakış açısı, eşiyle olan iletişimi de çocuğuyla olan iletişimine etki edecektir. Çocuğu ile sağlıklı iletişim kuran annelerin çocukları diğer çocuklara göre daha uyumlu ve akademik yönden daha başarılı kişiler olur. Çocuğuyla sağlıklı iletişim kuran annelerin çocuklarında davranış problemi görülme olasılığı azalır (Güngör Aytar ve Kaytez, 2015).

Annenin çocuğuyla sıcak bir ses tonuyla konuşması, çocuğa fiziksel açıdan yakınlaşması, çocuğun konuşmasına karşılık vermesi, çocuğun oyununa dahil olup onun merakına, çabasına ortak olması, çocuk ve annenin iletişiminin temelini oluşturan elzem davranışlardır (Kars, 2017). Çocuğun gelişiminin merkezine, çocuğun yakın ilişkiler kurduğu kişileri alan Freud ve Ericson da temel güvenin kazanıldığı dönemde annenin başrolde olduğunu belirtmiştir. Annenin çocukla iletişimi sekteye uğradığında çocukta kişilik problemlerinin oluşabileceğini belirtmiştir (Yüksek Usta, 2014). Ericson, anne-çocuk arasında iyi kurulan ilişkinin çocukta bilinç gelişimini ve proseksüel evrede çocuğun girişimcilik duygusunu geliştirdiğini savunmaktadır (Kars, 2017).

Günümüzde kişiler arası iletişime ve çocuk ebeveyn arasındaki etkileşimi sekteye uğratan birçok etken olduğu görülmektedir. Bu etkenler anne babanın çok yoğun işlerde çalışması, çocuğuna yeterli ve verimli vakit ayıramaması, ailenin sosyal yönden dezavantajlı olması gibi birçok etken sayılabilir. Bunlardan bir tanesi olan sosyal medya bağımlılığı, aile içerisindeki rolleri, işlevleri ve iletişimi de önemli derecede etkilemektedir (Üçok, 2014). Okul öncesi döneminde olan bir çocuğun anne ve babasının davranışlarını rol model alarak kendi davranışlarına uyarlaması çocuğun tutum ve davranışlarını belirginleştirmektedir. Bu durum çocuğun sosyal öğrenmesini de destekleyici niteliktedir (Mayer vd., 2009). Bu yüzden evde sosyal medya kullanımının fazla olması ya da sosyal medyaya bağımlı ebeveynlerin olması aile işlevselliğini ve anne çocuk arasındaki iletişimi olumsuz etkilemesi söz konusudur (Temizdemir, 2018). Navarro ve diğerleri (2017) tarafından yapılan çalışmanın sonucunda ailenin çocuk yaşamındaki yerine bakıldığında çocuğun hayat kalitesinde en güçlü etkiye sahip olduğu görülmüştür. Aile işlevselliği, aile bireylerinin psiko-sosyal, bedensel ve toplumsal açıdan sağlıklı ve sağlıklı olarak tanımlanabilen, aile bireylerinin kendi arasında olan iletişimini ve etkileşimini ifade eden ilişki kalıpları olarak belirtilmiştir. Buna ek olarak aile işlevselliğini kendi içerisinde işlevsel ve işlevsel olmayan aileler olarak iki gruba ayrılmaktadır. İşlevsel aile; aile kurumunun gerektirdiği sorumlulukları sağlıklı şekilde yerine getiren aile olarak tanımlanırken, işlevsel olmayan aile ise aile kurumunun gerektirdiği sorumlulukları sağlıklı şekilde yerine getiren ve zorunlu işlevleri yapmayan aile olarak tanımlanmıştır (Minuchin, 1974). Epstein ve diğerleri (1983) aile işlevselliğini problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme

ve davranış kontrolü olmak üzere altı faktörden oluştuğunu belirtmiştir. Sosyal medya bağımlılık seviyesi yüksek olan ebeveynlerde, internette ve sosyal medyada uzun süre vakit geçirilmesi ya da geçirilen sürenin kontrol edilememesi ise aile işlevselliğini olumsuz yönde etkilemesine sebep olmaktadır (Demir & ark. 2015).

Sosyal medyanın kullanımını sadece aile işlevselliği adı altında çocuk anne ilişkisinin dışında değerlendirildiğinde evli olan çiftlerin boşanmasına neden olduğu da görülmektedir. TÜİK evlenme ve boşanma istatistiklerine göre 2016 yılında 126 bin 164 çiftin boşanma kararı aldığını ve bu boşanmaların %61,5 inin kadınların sorumsuz ve ilgisiz davranma yüzünden olduğunu, %40,2 sinin erkeklerin sorumsuz ve ilgisiz davranmaları yüzünden olduğunu belirtmiştir (TÜİK, evlenme ve Boşanma İstatistikleri 2016). We are Social tarafından 2017 de yayınlanan rapora bakıldığında bu boşanmalarının nedenlerinden bir tanesinin de sosyal medya bağımlılığının olabileceği düşünülmektedir. Araştırma sonuçlarında Türkiye nüfusunun %60 ı her gün ortalama olarak 3 saatini sosyal medyada geçirmekte ve hem kadın hem erkeğin aktif olarak çalıştığını iş sonrasında evde birbirlerine zaman ayırmak yerine telefonuyla ilgilenmesi bu çiftlerin evliliklerinin sarsılmasına aile işlevselliğini yerine getirememesine ve çocuklarıyla olan ilişkilerinin olumsuz etkilendiğini düşündürmektedir.

Ancak sosyal medya ve aile işlevselliğini birlikte ele alan çalışmaların alanda çok az olduğu görülmektedir. Bu yönüyle bu çalışmanın alana farklı bir bakış açısı getireceği ve güncel bir araştırma konusu olacağı düşünülmektedir. Yapılan çalışmalara bakıldığında bu çalışmadan çıkarılacak sonuçlar alan yazına olumlu ve verimli bir katkı sağlayacaktır. Çalışmanın amacında ise okul öncesi çocuğa sahip annelerin sosyal medya bağımlılık düzeylerinin aile işlevselliğinde nasıl ve ne derece etkili olduğu incelenmiştir. Okul öncesi dönemde ebeveynler arasındaki ilişkinin ne kadar önemli olduğu ve anne çocuk arasındaki ilişkinin bireyin gelişimi için temel olduğu literatür çalışmalarında da görülmüştür. Bu düşünce ve sonuçlardan yola çıkarak annelerin sosyal medya bağımlılığı ve çocuklarıyla olan ilişkisi bu çalışmada detaylı şekilde incelenmiş ve bu amaçla çalışma oluşturulmuştur. Bu çalışmanın ebeveynler olmak üzere özellikle anne ve çocuklar için önemli bir yer edeceği düşünülmüştür (Duygulu, 2018; Kaya, 2020). Bu nedenle, sosyal medya bağımlılığının birçok olumlu ve olumsuz etkilerini değerlendirirken olumlu yanlarının devam etmesi, olumsuz etkilerini en aza indirmeye çalışmak hem aile işlevselliğini hem de anne ve çocuk arasındaki iletişimi daha da kaliteli hale getirecektir. Sosyal medya bağımlılığının aile işlevselliği üzerindeki etkisinin bilinmesi ve anne çocuk üzerindeki etkisinde ne derece önem arz ettiğini göstermek üzere yapılan bu çalışma ebeveynlere ve özellikle annelerin sosyal medyayı doğru ve verimli şekilde kullanmaları üzerine farkındalık yaratacağı düşünülmektedir.

Alt problemler

- Okul öncesi çocuğa sahip annelerin aile işlevselliği nasıldır?
- Okul öncesi çocuğa sahip annelerin sosyal medya bağımlılık düzeyi ile aile işlevselliği arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- Okul öncesi çocuğa sahip annelerin sosyal medya bağımlılık düzeyi ile anne-çocuk ilişkileri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Araştırmada ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Bu model, iki ve daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişimin varlığını belirlemeyi amaçlayan tarama yaklaşımı olarak tanımlanmaktadır. (Karasar, 2011). Bu tür araştırma modelinde araştırmacılar değişkenler arasında ilişki veya anlamlar ararlar ve bunu yapmak için de en az iki değişkenden oluşan durumlar arasında karşılaştırmalar yaparlar (Çepni, 2007).

Çalışma Grubu

Çalışma grubunu, uygun örnekleme yöntemiyle kendilerine ulaşılabilen ve Muğla ili Menteşe ilçesinde Milli Eğitime bağlı anaokullarına devam eden 244 çocuğun anneleri oluşturmuştur. Ölçek formları 250 anneye ulaştırılmış, sosyal medya kullanan annelerin verileri araştırmaya dahil edilmiştir. Çalışma grubuna ilişkin bazı kişisel bilgiler Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Demografik Özelliklere İlişkin Yüzde Frekans Dağılımları

	n	%	
Çocuğun Yaşı	3 yaş	18	7,4
	4 yaş	35	14,3
	5 yaş	79	32,4
	6 yaş	112	45,9
Çocuğun Cinsiyeti	Kız	106	43,4
	Erkek	138	56,6
Anne Öğrenim Durumu	İlkokul	11	4,5
	Ortaokul	13	5,3
	Lise	58	23,8
	Ön lisans	33	13,5

	Lisans	101	41,4
	Lisansüstü	28	11,5
Anne Çalışma Durumu	Çalışıyor	161	66,0
	Çalışmıyor	83	34,0
Çocuk Sayısı	1 Çocuk	85	34,8
	2 Çocuk	136	55,7
	3 ve üzeri	23	9,4

Tablo 1'e göre çalışma grubundaki annelerin çocuklarının %7,4'ü 3 yaşında, %14,3'ü 4 yaşında, %32,4'ü 5 yaşında, %45,9'u da 6 yaşında; %43,4'ü kız ve %56,6'sı erkektir. Annelerin %4,5'i ilkokul, %5,3'ü ortaokul, %23,8'i lise, %13,5'i ön lisans, %41,4'ü lisans, %11,5'i ise lisansüstü mezunu olup %66'sı bir işte çalışmaktadır. Çalışma grubundaki annelerin %34,8'i tek çocuk, %55,7'si iki çocuk, %9,4'ü üç çocuk sahibidir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada "Kişisel Bilgi Formu" "Sosyal Medya Bağımlılık Ölçeği-Yetişkin Formu (SMBÖ-YF)", "Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ)" ve "Çocuk-Anababa İlişki Ölçeği" kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu annenin yaşı, öğrenim durumu, çalışma durumu, gelir düzeyi, ailedeki çocuk sayısı, anne-baba birliktelik durumu ve sosyal medya kullanım sürelerine ilişkin bilgilerin yer aldığı, araştırmacılar tarafından hazırlanan bir formdur.

ADÖ, 1983 yılında Epstein ve arkadaşları tarafından geliştirilmiş olup uyarılma çalışması Bulut (1990) tarafından yapılmıştır. Ölçekte aile bireyleri kendi aileleriyle ilgili algılarını değerlendirmektedir. Ölçek yedi bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm problem çözme becerilerini, ikinci bölüm aile içi iletişimi, üçüncü bölüm aile içindeki bireylerin rollerini, dördüncü bölüm üzüntü, öfke, sevinç, sevgi, ilgi gibi duygulara karşı duygusal duyarlılık seviyesini, beşinci bölüm aile bireylerinin duygusal yönden ilişkilerini, altıncı bölüm davranış kontrolünü, yedinci bölüm ise ailedeki bireylerin genel işlevlerini ölçen maddeleri kapsamaktadır. Toplam 60 maddeden oluşan ölçek "Aynen katılıyorum (1 puan)", "Büyük ölçüde katılıyorum (2 puan)", "Biraz katılıyorum (3 puan)", ve "Hiç katılmıyorum (4 puan)" olarak derecelendirilmektedir. Ölçek puanları 1 (sağlıklı) ile 4 (sağlıksız) arasında değişmekte ve her alt boyut için hesaplanan puanlar 4'e yaklaştıkça o boyut açısından sağlıksızlığın arttığı yorumu yapılmaktadır. Teorik olarak, 2 ayırt edici puan olarak belirlenmiş olup 2'nin altı sağlıklı, 2'nin üzeri sağlıksız aile işlevlerini göstermektedir. ADÖ Cronbach Alfa katsayısı 0,801 olarak bulunmuştur.

Çocuk-Anababa İlişki Ölçeği, Pianta (1992) tarafından bağlanma teorisinden ve Bağlanma Q-Set ölçeğinden yararlanılarak geliştirilmiş, Akgün ve Yeşilyaprak (2010) tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır. Orijinali 30 maddeden oluşan ölçek uyarılma sonucunda 24 maddeden oluşmuş ve iki faktörlü yapı (Çatışma ve Olumlu İlişki) göstermiştir. Çatışma boyutundaki maddeler anne ve çocuk arasındaki olumsuz ilişkiyi, Olumlu İlişki boyutu anne ve çocuk arasındaki yakın ve sıcak ilişkiyi belirlemeyi amaçlamaktadır. Beşli likert tipindeki ölçek, toplam puan üzerinden değerlendirilmektedir. Ölçekten yüksek puan çocuk ve ebeveyn arasındaki olumsuz ilişkiyi, düşük puan almak ise olumlu ilişkiyi göstermektedir. Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı Çatışma boyutu için .85 ve Olumlu İlişki boyutu için .73 ve toplam için .73 olarak bulunmuştur.

SMBÖ-YF, Şahin ve Yağcı (2017) tarafından geliştirilmiştir ve 18-60 yaş grubundaki yetişkinlerin sosyal medya bağımlılığını belirlemeye yöneliktir. Ölçek formunda derecelendirme olarak "(1) Bana hiç uygun değil", "(2) Bana uygun değil", "(3) Kararsızım", "(4) Bana uygun", "(5) Bana çok uygun" şeklinde beşli likert kullanılmıştır. Sanal Tolerans-ve Sanal İletişim alt boyutu olan ölçek 20 maddeden oluşmaktadır. Ölçekten alınan en yüksek puan 100, en düşük puan 20'dir ve puanın yüksek olması bireyin sosyal medya bağımlılığının fazla olduğunu göstermektedir. Ölçeğin Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı 0,880 olarak belirlenmiştir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmayı yapabilmek için gerekli izinler alınmış ve okul öncesi eğitime devam eden çocukların anneler gönüllülük esasıyla araştırmaya dâhil olmuşlardır. Verilerin analizinde Kolmogorov Smirnov normallik testi uygulanmıştır. Buna göre annenin çalışma durumuna göre ölçek puanlarının karşılaştırılmasında Mann Whitney U Testi; diğer demografik değişkenlere göre ölçek puanlarının karşılaştırılmasında Kruskal Wallis H Testi, sağlıklı ve sağlıksız bireylerin demografik özelliklerinin değerlendirilmesinde ise Ki-Kare Testi kullanılmıştır. Sonuçlar yorumlanırken anlamlılık düzeyi 0,05 olarak alınmış, anlamlı farklılık çıkması durumunda farkın kaynağının belirlenmesinde Scheffe Testi'nden yararlanılmıştır.

Araştırmanın Etik Yönü

Araştırmada etik ilke ve kurallara dikkat edilerek veriler toplanmadan önce ölçeği geliştiren uyarlayan kişiler ile mail yoluyla iletişime geçilerek ölçeklerin araştırmada kullanılabilmesine dair izinler 19.02.2018, 21.02.2018 ve 28.02.2018 tarihlerinde alınmıştır. Araştırmada kullanılacak olan bu ölçeklerin annelere uygulanabilmesi 08.03.2018 tarih ve toplantı no: 2018/02 olan etik kurul izni, Muğla ili Mentеше ilçesi İl Millî Eğitim Müdürlüğü tarafından verilen 09.04.2018 tarih ve 70004082-605.01.E.7229159 sayılı uygulama izni (Ek 7) uygulamanın yapılması için gerekli izinler önceden alınmıştır. Bu çalışmada ölçeklerin uygulanacağı anneler gönüllülük esasıyla çalışmaya katılmıştır.

Bulgular

Bu bölümde çalışmanın alt problemleri doğrultusunda bulgular ve yorumlarına yer verilmiştir. Tablo 2’de ADÖ sağlıklı ve sağlıklı bireyler puanına göre demografik özelliklere göre analiz sonuçları verilmiştir.

Tablo 2. ADÖ Sağlıklı ve Sağlıksız Bireylere Göre Demografik Özelliklerin Ki-Kare Testi Sonuçları

	Problem Çözme		İletişim		Roller		Duyg. Tepki Verebilme		Gereken İlgii Göst.		Davranış Kontrolü		Genel İşlevler		
	Sağlıklı	Sağlıksız	Sağlıklı	Sağlıksız	Sağlıklı	Sağlıksız	Sağlıklı	Sağlıksız	Sağlıklı	Sağlıksız	Sağlıklı	Sağlıksız	Sağlıklı	Sağlıksız	
	<i>p</i> =0,576		<i>p</i> =0,342		<i>p</i> =0,092		<i>p</i> =0,070		<i>p</i> =0,841		<i>p</i> =0,967		<i>p</i> =0,878		
Yaş	3 yaş	18	0	18	0	15	3	18	0	17	1	16	2	14	4
	4 yaş	32	3	32	3	31	4	33	2	33	2	32	3	27	8
	5 yaş	75	4	77	2	76	3	75	4	74	5	73	6	57	22
	6 yaş	107	5	108	4	107	5	112	0	108	4	102	10	86	26
Cinsiyet	<i>p</i> =0,186		<i>p</i> =0,533		<i>p</i> =0,425		<i>p</i> =0,180		<i>p</i> =0,638		<i>p</i> =0,686		<i>p</i> =0,984		
	Kız	103	3	103	3	98	8	105	1	100	6	96	10	80	26
	Erkek	129	9	132	6	131	7	133	5	132	6	127	11	104	34
Anne Yaşı	<i>p</i> =0,425		<i>p</i> =0,244		<i>p</i> =0,294		<i>p</i> =0,414		<i>p</i> =0,743		<i>p</i> =0,882		<i>p</i> =0,950		
	30 yaş ve altı	46	4	46	4	47	3	48	2	47	3	46	4	38	12
	31-35	79	3	81	1	80	2	79	3	79	3	74	8	63	19
	36-40	72	2	71	3	68	6	74	0	71	3	69	5	54	20
40-üzeri	35	3	37	1	34	4	37	1	35	3	34	4	29	9	
Anne Öğrenim Durumu	<i>p</i> =0,092		<i>p</i> =0,756		<i>p</i> =0,682		<i>p</i> =0,960		<i>p</i> =0,281		<i>p</i> =0,859		<i>p</i> =0,984		
	İlkokul	11	0	10	1	10	1	11	0	10	1	9	2	8	3
	Ortaokul	12	1	12	1	13	0	13	0	12	1	12	1	9	4
	Lise	53	5	56	2	56	2	57	1	55	3	52	6	45	13
	Ön lisans	29	4	32	1	30	3	32	1	29	4	31	2	25	8
	Lisans	99	2	97	4	93	8	98	3	99	2	93	8	75	26
Lisansüstü	28	0	28	0	27	1	27	1	27	1	26	2	22	6	
Anne Çalışma	<i>p</i> =0,193		<i>p</i> =0,447		<i>p</i>=0,021*		<i>p</i> =0,971		<i>p</i> =0,566		<i>p</i> =0,169		<i>p</i> =0,416		
	Çalışıyor	151	10	154	7	147	14	157	4	154	7	150	11	124	37
Çalışmıyor	81	2	81	2	82	1	81	2	78	5	73	10	60	23	
Çocuk Sayısı	<i>p</i> =0,054		<i>p</i> =0,258		<i>p</i> =0,330		<i>p</i> =0,117		<i>p</i> =0,586		<i>p</i> =0,222		<i>p</i>=0,044*		
	1 Çocuk	77	8	81	4	81	4	83	2	82	3	77	8	72	13
	2 Çocuk	133	3	133	3	128	8	134	2	129	7	127	9	95	41
3 ve Üzeri	22	1	21	2	20	3	21	2	21	2	19	4	17	6	

Tablo 2’de göre, ADÖ Roller bakımından sağlıklı ve sağlıksız bireylerle anne çalışma durumu arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p<0,05$). ADÖ Genel İşlevler bakımından sağlıklı ve sağlıksız bireylerle annelerin çocuk sayısı arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p<0,05$). Bunların dışında kalan ADÖ alt ölçek puanlarına göre sağlıklı ve sağlıksız bireylerle demografik değişkenler arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($p>0,05$). Elde edilen bu bulgulara göre; çalışan annelerin aile içi rollerinin daha sağlıksız olduğu söylenebilir. ADÖ Genel işlevler bakımından sağlıklı ve sağlıksız bireylerle annelerin çocuk sayısı arasındaki ilişki değerlendirildiğinde çocuk sayısı azaldıkça genel işlevlerin daha sağlıklı olduğu söylenebilir.

Tablo 3’te ADÖ ve SMBÖ-YF puanları arası korelasyon analizi sonuçları verilmiştir.

Tablo 3. ADÖ ile SMBÖ-YF Puanları Korelasyon Analizi Sonuçları

ADÖ		Sanal Tolerans	Sanal İletişim	SMBÖ-YF Toplam
Problem Çözme	r	0,188*	0,081	0,154*
	p	0,003	0,208	0,016
İletişim	r	0,202*	0,184*	0,227*
	p	0,002	0,004	0,000
Roller	r	0,182*	0,173*	0,201*
	p	0,004	0,007	0,002
Duygusal Tepki Verebilme	r	0,227*	0,227*	0,259*
	p	0,000	0,000	0,000
Gereken İlgiyi Gösterme	r	0,078	0,159*	0,130*
	p	0,227	0,013	0,042
Davranış Kontrolü	r	0,188*	0,166*	0,195*
	p	0,003	0,009	0,002
Genel İşlevler	r	-0,088	-0,083	-0,095
	p	0,170	0,197	0,139

*p<0,05

Tablo 3 incelendiğinde SMBÖ-YF toplam ölçek puanları ile Problem Çözme (r=0,154), Gereken İlgiyi Gösterme (r=0,130) ve Davranış Kontrolü (r=0,195) alt ölçek puanları arasında pozitif yönlü düşük düzeyde anlamlı ilişki bulunmuştur (p<0.05). Elde edilen bu bulguya göre sosyal medya bağımlılığı arttıkça problem çözme becerilerinin azaldığı söylenebilir.

SMBÖ-YF toplam ölçek puanları ile ADÖ İletişim (r=0,227), Roller (r=0,201), Duygusal Tepki Verebilme (r=0,259) alt ölçek puanları arasında pozitif yönlü düşük düzeyde anlamlı ilişki bulunmuştur (p<0.05). Buna göre; sosyal medya bağımlılık düzeyi arttıkça aile içerisindeki iletişimin azaldığı söylenebilir.

Tablo 4'te Çocuk-Anababa İlişki Ölçeği ve SMBÖ-YF puanları korelasyon analizi sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 4. Çocuk-Anababa İlişki Ölçeği ile SMBÖ-YF Puanları Korelasyon Analizi Sonuçları

Çocuk-Anababa İlişki Ölçeği		Sanal Tolerans	Sanal İletişim	SMBÖ-YF Toplam
Çatışma	r	0,313*	0,288*	0,338*
	p	0,000	0,000	0,000
Olumlu İlişki	r	0,003	0,000	-0,005
	p	0,963	0,997	0,943
Toplam	r	0,310*	0,284*	0,333*
	p	0,000	0,000	0,000

*p<0.05

Tartışma

Sosyal medya kullanımı çoğu zaman hayatımızı kolaylaştıran, olumlu etkilere sahip bir kitle iletişim aracı olsa da fazla kullanımında da ailesel yönden işlevleri sekteye uğrattığı söylenebilir. Bu etki bazen gözle görülebilir olduğu gibi çoğu zamanda gözle görülemeyen psikolojik yönden ya da sosyal yönden kişiyi etkilemektedir. Bu araştırmada okul öncesi çocuğa sahip annelerin sosyal medya bağımlılığı ile aile işlevselliği arasındaki ilişki incelenmiştir. Elde edilen bulgular araştırma sorularının veriliş sırasına göre aşağıda tartışılmıştır.

Araştırmada, ADÖ Roller bakımından sağlıklı ve sağlıksız bireyler ile anne çalışma durumu arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. ADÖ Genel İşlevler bakımından sağlıklı ve sağlıksız bireyler ile anne çocuk sayısı arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu sonuca göre çalışan annelerin problem çözme, çalışmayan annelerin ise genel işlevlerinin daha sağlıksız olduğu söylenebilir. Engin Tufan (2018) in sosyal medya kullanan annelerin farklı değişkenler üzerinden inceleme yaptığı çalışmasında annelerin gelir seviyesi, eğitim durumu, çalışma durumu gibi değişkenlerin sosyal medya kullanımından farklı şekilde etkilendikleri sonucuna ulaşılmıştır. Aynı çalışmada sosyal medya kullanımının aile ilişkilerine birçok olumlu ve olumsuz etki ettiği de yapılan odak görüşmeler sonucunda ortaya konmuştur. Bu sonuç araştırma bulgularıyla paralellik göstermektedir.

Literatür incelendiğinde ise yapılan bir çalışmada sosyo-ekonomik düzey arttıkça sosyal medya bağımlılığının arttığı sonucuna ulaşılmıştır (Bayraktar, 2001). Sosyal medya kullanımının sosyal ilişkilere ve bağımlılık düzeyleri incelendiğinde yaş, öğrenim durumu, gelir durumu gibi değişkenlere bağlı olarak farklılaştığı görülmüştür (Bölükbaş, 2003). Bir başka çalışma olan Nielsan araştırma şirketinin 2011 yılında yaptığı araştırma sonucunda farklı yaş gruplarının sosyal medya kullanımı ve sosyal medyadan etkilenme durumunda farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre sosyal medyaya en fazla giriş yapan yaş grubunun 35-49 yaşları arasındaki kullanıcılar olarak belirlenmiştir (Nielsan, 2011).

Araştırma sonuçları incelendiğinde SMBÖ-YF toplam ölçek puanları ile Problem Çözme, Gereken İlgiyi Gösterme ve Davranış Kontrolü alt ölçek puanları arasında pozitif yönlü düşük düzeyde anlamlı ilişki bulunmuştur. SMBÖ-YF toplam ölçek puanları ile ADÖ İletişim, Roller, Duygusal Tepki Verebilme alt ölçek puanları arasında pozitif yönlü düşük düzeyde anlamlı birer ilişki bulunmuştur. Bu sonuca göre sosyal medya bağımlılığı arttıkça problem çözme becerilerinin azaldığı söylenebilir. Çimen (2018) in yaptığı çalışmada ise internet ve sosyal medya kullanımının ADÖ alt grup puanlarının iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, davranış kontrolü ve genel işlevler puanlarında anlamlı olarak yüksek bulunmuştur. Bu sonuç aile bireyleri arasında iletişimin kopuk olması olarak yorumlanabilmekte roller ve duygusal tepki verebilme alt başlık puanlarının yüksek olması ise aile içerisindeki görev ve yetkilerin yerine getirilmediği ve duygusal ve sosyal yönden paylaşımın az olabileceğini göstermektedir. Bununla birlikte sürekli sosyal medya kullanımında ya da bağımlılığında bireyler eşini ve çocuklarını ihmal ettikleri bunun da aile işlevselliğini olumsuz yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Aynı zamanda sosyal medyada geçirilen zamanın aileyle olan ilişkiyi zayıflattığı da görülmüştür (Güleç, 2018; Hacıfendioğlu, 2010).

Bir diğer araştırmanın sonucu olan Çocuk-Anababa İlişki Ölçeği Çatışma alt ölçeği ve toplam puanları ile SMBÖ-YF Sanal Tolerans, Sanal İletişim alt ölçekleri ve toplam puanları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Buna göre Sanal tolerans arttıkça çatışmanın da arttığı söylenebilir. Bu da ebeveynlerin sanal iletişimini güçlendirirken sosyal iletişimini güçsüzleştirmekte, anne baba ve çocuk arasında çatışmaya neden olmaktadır. Hacıfendioğlu (2010)'nın yaptığı çalışmada ise sosyal medya gibi teknolojik platformların kullanımının ebeveyn ve çocuk iletişiminin bu gibi çatışmaları da beraberinde getirdiği ortaya konmuştur. Bu araştırma ulaşılan analiz sonuçlarını destekleyici niteliktedir. Özdiç (2014) in okul öncesi çocukların velilerinin sosyal medya kullanımıyla ilgili yaptığı çalışmada ise sosyal medya kullanan velilerin çocuklarıyla evde bir sohbet ortamı doğduğunu, sosyal medyadaki içeriklerin üzerine konuşmalar yaptıklarını olumlu ve kaliteli zaman geçirdikleri sonucuna varmıştır. Aynı çalışmada velilerin sosyal medya kullanımının diğer aile üyeleri üzerindeki etkisine bakıldığında ailece sohbet etme ve etkinlik yapma fırsatı bulduklarını ve bunun aile içi iletişimi olumlu etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışma ve sonuçları yapılan araştırmayla farklılık göstermektedir.

Sonuç ve Öneriler

Araştırmada okul öncesi çocuğa sahip annelerin sosyal medya bağımlılığı ile aile işlevselliği arasındaki ilişki incelenmiştir. Yapılan araştırmanın sonuçlarına göre sonuç ve öneriler sunulmuştur. Buna göre, ADÖ Roller bakımından sağlıklı ve sağlıksız bireyler ile anne çalışma durumu arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. ADÖ Genel İşlevler bakımından sağlıklı ve sağlıksız bireyler ile anne çocuk sayısı arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bunların dışında kalan Aile İşlevselliği alt ölçek puanlarına göre sağlıklı ve sağlıksız bireyler ile demografik değişkenler arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Bu sonuç doğrultusunda sosyal medya bağımlısı anne ya ebeveynler belirlenerek çevrimiçi ya da yüz yüze eğitimler verilebilir. Sosyal medyayı doğru ve ailesel işlevleri sekteye uğratmadan nasıl kullanılacağı hakkında uygulamalı eğitimler verilebilir.

SMBÖ-YF toplam ölçek puanları ile Problem Çözme, Gereken İlgiyi Gösterme ve Davranış Kontrolü alt ölçek puanları arasında pozitif yönlü düşük düzeyde anlamlı ilişki bulunmuştur. SMBÖ-YF toplam ölçek puanları ile ADÖ İletişim, Roller, Duygusal Tepki Verebilme alt ölçek puanları arasında pozitif yönlü düşük düzeyde anlamlı birer ilişki bulunmuştur. Buna göre annelerin sosyal medya bağımlılık düzeyleri arttıkça çocuklarına gereken ilgiyi gösterme ve davranış kontrollerinin, iletişim ve duygusal tepki verebilme durumlarının azaldığı söylenebilir. Bu sonuç doğrultusunda sosyal medya bağımlılık düzeyi fazla olan annelere sosyal medyayı bağımlılık düzeyinde kullanan ve kullanmayan bireylerin çocuklarıyla olan iletişimlerinde ne gibi farklılıklar olduğu hakkında karşılaştırılmalı veriler sunularak sosyal medya bağımlılığı konusunda farkındalık çalışmaları yapılabilir. Sosyal medya bağımlılığı olan annelerin sosyal medyada geçirdikleri süreye kısıtlama getirerek çocuklarıyla ev içi ve ev dışı aktivitelere yönlendirilmesi önerilebilir. Literatür çalışmalarına bu konuyla ilgili farklı ölçekler geliştirilerek çalışma alanı genişletilebilir. Ev içerisinde ebeveyn ve çocuğun ortam kullanımının olduğu sosyal medya araçları oluşturularak her bir bireyin belirli saat ve sürelerde sosyal medya kullanımı sağlanabilir.

Çocuk-Anababa İlişki Ölçeği Çatışma alt ölçeği ve toplam puanları ile SMBÖ-YF Sanal Tolerans, Sanal İletişim alt ölçekleri ve toplam puanları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Buna göre, annelerin sosyal medya bağımlılıkları arttıkça annelerin çocuklarıyla ilişkilerinin bozulduğu söylenebilir. Literatür çalışmaları incelendiğinde ebeveynlerin sosyal medya bağımlılık düzeyleriyle aile içi çatışma, sanal iletişim gibi konularda yapılan çalışmaların eksikliği görülmektedir. Bu doğrultuda sosyal medyanın kişiler arası çatışmayı ve aile içi iletişimi ne derece etkilediğine dair daha geniş çapta araştırmalar yapılarak toplum içerisinde farkındalık oluşturulabilir. Kitle iletişim araçları yardımıyla kamu spotları oluşturularak toplumsal bilgilendirmeler yapılabilir. Bilimsel ve teknolojik alanda kısa ve uzun vadeli projeler yapılabilir.

Kaynakça

Akgün, E. & Yeşilyaprak, B. (2010). Çocuk Anababa İlişki Ölçeği Türkçe Formunun Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. Balıkesir University Journal of Social Sciences Institute, 13 (24).

- Aktulun, Ö. U. & Elmas, R. (2019). 21. Yüzyıl Okul Öncesi Öğretmenleri İçin Sosyal Medya Araçları: Muhtemel Faydalar. *Temel Eğitim*, 1(4), 6-20.
- American Academy of Pediatrics. (2009). Policy statement media violence. *Pediatrics*, 124(5), 1495-1503.
- Armstrong, A., & Casement, C. (2000). *The Child and the Machine: How Computers*. Robins Lane Press.
- Bayraktar, F. (2001). İnternet Kullanımının Ergen Gelişimindeki Rolü. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bölükbaş, K. (2003). İnternet Cafeler ve İnternet Bağımlılığı Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma: Diyarbakır Örneği. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bulut, I. (1990). Aile Değerlendirme Ölçeği El Kitabı. Ankara: Özgüzel Matbaası, 6-8.
- Bülteni, T. H. (2016). Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Araştırması, <http://www.tuik.gov.tr.PreHaberBultenleri.do>.
- Çepni, S. (2007). Araştırma ve Proje Çalışmalarına Giriş. (Genişletilmiş III. Baskı). Trabzon
- Çimen, İ. D. (2018). Ergenlerde Siber Zorbalık, İnternet Aile Tutumu ve Aile İşlevselliğinin Etkisi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 19(4), 397-404.
- Durmuş, K. ve Övür, A. (2021) Medya Etkileri Bağlamında Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Yeni Medya Kullanımının Analizi. *Yeni Medya Elektronik Dergisi*, 5 (2), 136-155.
- Duygulu S. (2018). Yeni Medya Teknolojilerinin K-kuşağının Ebeveynleri ile Olan İletişimine Etkisi. *TRT Akademi*, 3(6):632-652.
- Epstein, N. B., Baldwin, L. M., & Bishop, D. S. (1983). The mcmaster family assessment device. *Journal of marital and family therapy*, 9(2), 171-180.
- Güleç, V. (2018). Aile İlişkilerinin Sosyal Medyayla Birlikte Çöküşü. *Yeni Medya Elektronik Dergisi*, 2(2), 105-120.
- Haciefendioğlu, Ş. (2010). Sosyal Paylaşım Sitelerinde Üye Bağıllığı Üzerine Bir Araştırma. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (20), 56-71.
- Karasar, N. (2011). Bilimsel Araştırma Yöntemi, (11. baskı) Ankara. Nobel Yayınevi.
- Kars H. (2017). Özel Gereksinimli Çocuğu Olan Annelerin Çocuklarıyla Etkileşimlerinin ve İlişkilerinin İncelenmesi. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, (Danışman: Doç. Dr. H Bakkaoğlu).
- Mayer, D. M., Kuenzi, M., Greenbaum, R., Bardes, M. & Bombie, R. (2009). Organizational behavior and human decision processes how low does ethical leadership flow Test of a trickle-down model. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 108(1), 1-13.
- Minuchin, S. (2018). *Families and Family Therapy*. Routledge.
- Navarro, D., Montserrat, C., Malo, S., González, M., Casas, F., & Crous, G. (2017). Subjective Well-Being: What Do Adolescents Say?. *Child & Family Social Work*, 22(1), 175-184.
- Nielsen . (2011). 02 22, 2012 tarihinde The State of the Media: The Social Media Report Q3 2011: <http://www.nielsen.com/us/en/insights/reports-downloads/2011/social-mediareport-q3.html> adresinden alındı.
- Social, W. A. (2017). Digital in 2017 Global Overview. January, Dostupno na: <https://www.slideshare.net/wearesocialsg/digital-in-2017-global-overview> (24.04. 2017).
- Şahin, C. & Yağcı, M. (2017). Sosyal Medya Bağımlılığı Ölçeği-Yetişkin Formu: Geçerlilik ve Güvenirlik Çalışması. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 18(1), 523-538.
- Özdiñç, T. (2014). Okul Öncesi Eğitimde Aile Katılımında Sosyal Medya Kullanımı: Bir Durum Çalışması. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Bahçeşehir Üniversitesi, İstanbul.
- Özmen, B. (2012). Sosyal Ağ Destekli Uzaktan Eğitim Uygulamalarının Öğrenci Başarısı ve Görüşlerine Etkisi. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi, Elâzığ.
- Tarkoçin S, Tuzcuoğlu N. (2014). Okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 48-66 aylık çocukları olan ebeveynlerin çocuklarıyla iletişim kurma düzeyleri ve davranış sorunları arasındaki ilişkinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(8):339-354.
- Tufan, K. E. (2018). Türkiye’de Sosyal Medya Kullanımı ve Popüler Instagram Annelerinin Etkileri Üzerine Odak Grup Araştırması (Master's thesis, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Üçok A. (2014). Ailede Anne Baba Çocuk İletişimi Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme. *Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Kırıkkale, (Danışman: Prof. Dr. D Şenol).
- Yüksek Usta S. (2014). Okul Öncesi Dönem Çocuklarda Davranış Problemlerinin Anne-Çocuk ve Öğretmen Çocuk İlişkileri Açısından İncelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, (Danışman: Dr. Öğretim Üyesi A Yılmaz).
- Zahra et al. The Relationship Between The Internet Addiction and The Use of Facebook With Marital Satisfaction and Emotional Divorce Among Married University Students. *Indian Journal of Fundamental and Applied Life Sciences*, 2015; 5(3): 709-17.